

Maciej Rysiński

Kolegium Zarządzania i Finansów

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Ocena metod przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest analizie i krytycznej ocenie metod zwalczania jednego z najpoważniejszych przestępstw gospodarczych współczesnego świata, jakim jest pranie brudnych pieniędzy. Składa się z pięciu rozdziałów oraz podsumowania. Wprowadzenie, stanowiące rozdział pierwszy, obejmuje zagadnienia wstępne. W drugim rozdziale pokrótce zwrócono uwagę na aspekt historyczny prania brudnych pieniędzy, a także określono istotę tego procederu. Rozdział trzeci (podzielony na trzy podrozdziały poprzedzone wstępem motywującym przyjęty podział) skrótkowo charakteryzuje opisane w literaturze przedmiotu metody prania brudnych pieniędzy (w fazie umiejscawiania, w fazie maskowania, w fazie integracji), skupiając się na ich najważniejszych wyróżnikach. W rozdziale czwartym przywołano metody przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy. Rozdział piąty stanowi analityczną część artykułu – dokonuje się w niej oceny ww. metod, wynikających z zapisów prawnych przywołanych w rozdziale czwartym. Podjęta ocena metod przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy jest dwupłaszczyznowa (zaprezentowana w formie tabeli): wyróżnia się zarówno mocne, jak i słabe strony poszczególnych metod. Omówienie tabeli znajduje się podsumowaniu niniejszego artykułu. Sformułowano w nim również wniosek wynikający z całości opracowania, że proces przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy jest złożony i nie może ograniczać się do działań jednostkowych. Autor dowodzi, że tylko działania długofalowe, podejmowane we współpracy różnych organów, działania międzynarodowe dadzą możliwość ograniczenia przedmiotowego procederu.

Słowa kluczowe: pranie brudnych pieniędzy, metody przeciwdziałania, ocena metod, przestępstwo gospodarcze, regulacje prawne

1. Wprowadzenie

Zjawisko prania brudnych pieniędzy jest jednym z poważniejszych zagrożeń dla współczesnej gospodarki, sklasyfikowanym jako przestępstwo gospodarcze. Problematykę tę wielokrotnie podejmowano i analizowano na różnych płaszczyznach, o czym świadczy obszerna literatura poświęcona temu zagadnieniu. Omawiano aspekty historyczne prania brudnych pieniędzy, konsekwencje tego przestępstwa dla gospodarki zarówno krajowej, jak i międzynarodowej, metody prania brudnych pieniędzy, sposoby przeciwdziałania temu procederowi itp. Niniejszy artykuł ma natomiast na celu ocenę metod przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy.

Wobec ogromnej skali ww. przestępstwa gospodarczego rządy państw całego świata przy współpracy organizacji międzynarodowych dążą do wypracowania jak najbardziej skutecznych metod mających na celu jego zwalczanie. Pranie brudnych pieniędzy pociąga za sobą ogromne konsekwencje, z których warto wyliczyć chociażby: „zakłócenie systemu finansowego, dewizowego, podatkowego i walutowego państwa, a także zaburzenie mechanizmów rynkowych, które określają parametry rynkowe; wzrost poziomu korupcji w państwie; naruszenie zasad uczciwej konkurencji gospodarczej; sprzyjanie rozwojowi przestępczości zorganizowanej i przejęcie kontroli nad niektórymi działami gospodarki przez grupy przestępczości zorganizowanej”¹.

Powyższe dowodzi, że w sferze przestępczości gospodarczej pranie brudnych pieniędzy jest jednym z najniebezpieczniejszych przestępstw. Z Raportu *Pranie pieniędzy*, sporządzonego i opublikowanego w 2014 r. przez kancelarię Chmielnik Adwokaci we współpracy z Kroll Ontrack, wynika, że jest to wciąż rosnące zjawisko. Według tego dokumentu „łączna kwota wartości majątkowych, będących przedmiotem **podejrzenia** przestępstwa prania pieniędzy, objętych zawiadomieniami przekazanymi w 2013 r. przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej do właściwych prokuratur, wynosiła ok. 15 250 000 000, 00 zł”. Co więcej, w 2013 r. wszczęto 212 postępowań przygotowawczych, sporządzono 65 aktów oskarżenia wobec 198 osób oraz wydano 37 wyroków, skazując 129 osób.

¹ J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy. Metody. Raje podatkowe. Zwalczanie*, SGH, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2010, s. 114–124.

Porównanie na przestrzeni kilku ostatnich lat tylko wszczętych postępowań przygotowawczych dowodzi, że proceder prania brudnych pieniędzy wciąż rośnie: w 2011 r. były to 192 postępowania, w 2012 r. – 208, a w 2013 r. – już 212². Wobec powyższych danych nie sposób zająć obojętnego stanowiska – państwa muszą z tym walczyć. Metod przeciwdziałania jest wiele: od regulacji ustawowych przez wewnętrzne procedury instytucjonalne, standardy europejskie aż po działania specjalnie do tego powołanych organizacji międzynarodowych.

W kolejnych częściach niniejszego artykułu przyjrę się bliżej tym metodom, by dokonać ich oceny, wskazać mocne i słabe strony w celu konkluzji, czy te metody są skuteczne i mogą zaradzić ww. przestępstwu.

2. Istota prania brudnych pieniędzy

Pojęcie prania brudnych pieniędzy po raz pierwszy pojawiło się w użyciu na początku lat 20. ubiegłego wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Określenie tłumaczono z dwóch języków: angielskiego – *laundering dirty money* – oraz niemieckiego *geldwascherei* – „czyszczenie”, „wybielanie”. Brudne pieniądze, nazywane też *czarnymi*, to te, które pochodzą z nielegalnej działalności, w przeciwieństwie do tzw. *czystych*, uzyskiwanych z działalności jawnej. W użyciu występuje również określenie *szarych pieniędzy*, tj. tych uzyskanych legalnie, ale ukrywanych przed opodatkowaniem.

Potocznie mianem prania pieniędzy określa się takie działania, które mają na celu wprowadzenie do legalnego obiegu w gospodarce środków finansowych uzyskiwanych z działalności kryminalnej w taki sposób, aby niemożliwe było wykrycie pierwotnego źródła pochodzenia tych środków finansowych. W tym miejscu warto odnieść się do lat 20. ubiegłego wieku, kiedy to pranie pieniędzy polegało na lokowaniu nielegalnych przychodów w celu ukrycia ich rzeczywistego źródła lub zmiany atrybutów ich pochodzenia na legalne. Początkowo *brudne* pieniądze pochodziły głównie z produkcji, przemytu i sprzedaży zakazanych przez władze USA napojów alkoholowych. W latach 1919–1933 w USA obowiązywała prohibicja znana także jako *The Noble Experiment* – *Szlachetny Eksperyment*, tj. zakaz sprzedaży, produkcji oraz transportu alkoholu. W związku z powyżej wspomnianym zakazem handel alkoholem był głównym źródłem dochodów organizacji przestępczych w USA. Pranie brudnych pieniędzy w USA polegało wówczas na umiejscawianiu ich w legalnych

² Raport *Pranie Pieniędzy*, Chmielniak Adwokaci we współpracy z Kroll Ontrack: http://bialekolnierzyki.com.pl/wp-content/uploads/2014/12/Pranie_Pieniedzy_RAPORT_2014.pdf, dostęp 11.04.2015.

dochodach z działalności gospodarczej, np. dochodach kin, kasyn, pralni chemicznych, gdzie bardzo trudno było oszacować służbom kontrolnym ich realne obroty. Po opodatkowaniu tych środków wracały one do grup przestępczych jako *czyste*.

W amerykańskim systemie bankowym w pierwszej połowie ubiegłego wieku występowało również pranie brudnych pieniędzy polegające na otwieraniu rachunków bankowych i przechowywaniu na nich środków finansowych pochodzących z działalności kryminalnej przez osoby, które nie były bezpośrednio postrzegane i łączone ze środowiskiem kryminalnym oraz posiadaniem znaczących kwot pieniędzy. Wraz z zakończeniem drugiej wojny światowej oraz rozwojem systemu bankowego zwiększyła się liczba technik i sposobów wprowadzania do obiegu brudnych pieniędzy. W chwili obecnej pranie brudnych pieniędzy postrzegane jest jako wprowadzanie do obrotu środków pochodzących głównie z produkcji, handlu oraz przemytu narkotyków³.

Warto wspomnieć, że przedmiotem prania pieniędzy jest nie tylko gotówka, lecz także różnego rodzaju składniki majątku, które pochodzą bezpośrednio lub pośrednio z czynu karalnego, lub takie, które były przeznaczone na realizację takiego czynu. Przedmiotem procesu prania pieniędzy może być gotówka, pieniądź depozytowy, kredytowy lub inne wartości majątku, które mogą pochodzić bezpośrednio lub pośrednio z działalności przestępczej lub mogą być przeznaczone do realizacji czy przygotowania działalności kryminalnej.

Celem procesu prania pieniądza było z kolei uzyskanie takiego efektu, aby środki finansowe uzyskały formę umożliwiającą ich legalne wykorzystanie. Powyższy cel uzyskiwano dzięki kilkukrotnemu procesowi *czyszczenia*. Po zakończeniu takiego procesu środki uznawano za wolne od pochodzenia przestępczego i stawały się podstawą do inwestowania i dokonywania operacji rozliczeniowych. Takie działanie miało na celu uzyskanie środków, które mogły być postrzegane jako legalne dochody, szczególnie z punktu widzenia prawa podatkowego.

Czyn prania brudnych pieniędzy jest sam w sobie przestępstwem, którego jedyny cel to ukrycie, utrzymanie w tajemnicy samego procesu. Jest to proces wielowarstwowy polegający na zatarciu śladów umożliwiających odkrycie źródła środków. W czynie tym uczestniczyły zorganizowane grupy przestępcze o cechach mafijnych⁴.

³ K. Wąsowski, *Pranie brudnych pieniędzy*, „Materiały i Studia NBP” 2001, nr 121, s. 8–10.

⁴ J. Grzywacz, *Pranie...*, op.cit., s. 22–27.

3. Metody prania brudnych pieniędzy

Pranie brudnych pieniędzy nie jest czynem składającym się z jednej czynności; to złożony proces, w skład którego wchodzi kilka faz. Co więcej, można zidentyfikować różne metody prania brudnych pieniędzy. Istnieje kilka podziałów procesu prania pieniędzy. W literaturze przedmiotu pojawia się podział na dwa etapy: pranie pieniędzy pierwszego stopnia oraz pranie pieniędzy drugiego stopnia. Pierwszy etap ma za zadanie utrudnić rozpoznanie, wykrycie, skąd pochodzą pieniądze, oraz zamaskować wszelkie ślady, które mogłyby wskazywać osoby, od których te środki pochodzą. Na tym etapie może to być wymiana brudnych pieniędzy na papiery wartościowe, waluty innych krajów lub transfer środków poza granice kraju. Drugi etap trwa do chwili, kiedy posiadane środki finansowe będzie można wskazać organom podatkowym jako legalnie pozyskane oraz nałożyć na nie podatki, będące dodatkowym kosztem prania brudnych pieniędzy. Etap ten polega głównie na średnio- lub długoterminowych transakcjach aż do momentu zatarcia wszelkich śladów wskazujących ich pochodzenie.

W literaturze przedmiotu identyfikuje się ponadto podział na trzy fazy prania pieniędzy, w ramach których można wyróżnić metody prania brudnych pieniędzy:

- 1) umiejscawianie (*placement*) – fizyczne wprowadzenie do obiegu środków finansowych poprzez wpłacenie gotówki do banku lub zakup za nią instrumentów finansowych, dóbr luksusowych o znacznej wartości lub nieruchomości;
- 2) maskowanie (*layering*) – stworzenie tzw. skomplikowanej sieci warstw operacji finansowych, której celem jest uniemożliwienie organom ścigania namierzenia źródła pochodzenia środków finansowych⁵;
- 3) integracja/legalizacja (*integration*)⁶ – umieszczanie środków w legalnym obrocie i płacenie od nich podatków (stworzenie pozorów legalnego pochodzenia środków)⁷.

Wyróżnić można również fazę przygotowawczą która występuje w trakcie przeprowadzania wszelkich czynności, działań przed umieszczeniem brudnych pieniędzy w systemie finansowym.

⁵ Ibidem, s. 46.

⁶ Podział zaproponowany przez FATE, British Bankers Association, U.S. Customs Service oraz OCC (U.S. Office of the Comptroller of the Currency), ibidem, s. 35.

⁷ K. Wąsowski, *Materiały...*, op.cit., s. 14.

3.1. Metody prania brudnych pieniędzy w fazie umiejscawiania⁸

Do najważniejszych metody prania brudnych pieniędzy występujących w fazie umiejscawiania należą wymienione niżej.

- Strukturyzacja transakcji (*transaction structuring*) – dokonywanie wpłat na rachunek bankowy poniżej limitu zobowiązującego do identyfikacji i rejestracji klienta oraz transakcji. Wpłaty te mogą być dokonywane na rachunek własny wierzyciela lub też na nowo otwierane fikcyjne rachunki nieistniejących osób, przedsiębiorstw, fundacji, spółek. Podmioty takie rejestrowane są często na podstawie fałszywych dokumentów. Po dokonaniu wielu wpłat środki te mogą zostać przebrane na konto osoby zajmującej się ich praniem. Do umieszczania środków w systemie bankowym mogą służyć również rachunki bankowe imigrantów zarobkowych. Rachunki takie wykorzystywane są do transferu środków za granicę za wiedzą i zgodą ich właścicieli.
- Smerfowanie (*smurfing*) – rozdrabnianie brudnych pieniędzy poprzez nabywanie różnego rodzaju tzw. surogatów wartości, które następnie mogą być legalnie przekazywane za granicę pod postacią różnych instrumentów płatniczych, np. czeków podróżnych.
- Mieszanie (*blending*) – łączenie brudnych pieniędzy z legalnymi dochodami uzyskiwanymi z prowadzonej działalności gospodarczej. Wybiera się tu podmioty gospodarcze, w których występuje duży przepływ pieniędzy, a ich wielkość jest trudna do oszacowania ze względu na specyficzną branżę, np. placówki gastronomiczne, kina, kafejki internetowe, kasyna, hotele, lokale z automatami do gry oraz różnego rodzaju lokale usługowe.
- Transakcje zakupu i sprzedaży walut obcych poprzez kantory wymiany walut, a także zakup weksli ciągnionych wystawionych na banki.
- Zakup polis ubezpieczeniowych na podstawione osoby, a następnie wykupywanie ich po zapłaceniu kar umownych i opłat w zamian za otrzymanie czystych środków finansowych.
- Zakup instrumentów finansowych za gotówkę w biurach maklerskich.
- Nielegalne zatrudnienie, zatrudnianie pracowników *na czarno* – pracownicy otrzymują wynagrodzenie w gotówce, a w zamian właściciele nielegalnych środków otrzymują чеки do płatności na rachunki bankowe na podstawie fikcyjnych faktur.

⁸ Podrozdział opracowany na podstawie: K. Wąsowski, *Materiały...*, op.cit., s. 27, 29; J. Grzywacz, *Pranie...*, op.cit., s. 42–45, <http://www.abw.gov.pl/pl/wolnytekst/69,dok.html>, dostęp 11.04.2015.

- Udzielenie oprocentowanego kredytu innemu podmiotowi i uzyskiwanie spłaty na konto.
- Wykorzystywanie przetargów – wpłacenie wadium i przedstawienie nieakceptowalnej oferty.

3.2. Metody prania brudnych pieniędzy w fazie maskowania⁹

Najważniejsze metody w fazie maskowania to:

- wykonywanie dużej liczby przelewów poprzez proste dyspozycje przelewu lub przy wykorzystywaniu zleceń stałych za pomocą Internetu lub odpowiedniego terminala; przelewy mogą być dokonywane pomiędzy rachunkami w jednym banku, pomiędzy różnymi bankami lub na zasadzie przelewów zagranicznych¹⁰;
- metoda skrzynki rozdzielczej – zasilanie rachunków kwotami, nieprzekraczającymi progu wymaganego do zarejestrowania transakcji, z różnych źródeł;
- zakup instrumentów finansowych, a następnie dokonywanie przy ich użyciu wielu transakcji;
- zakup i realizacja czeków podróźnych;
- wykonywanie przelewów na konto nieistniejącego klienta – po wykonaniu takiego przelewu z banku zagranicznego do Polski bank w Polsce zwraca środki na konto zlecającego przelew;
- zakup w kasynach żetonów do gry i ich zamiana na чеки podróźne.

3.3. Metody prania brudnych pieniędzy w fazie integracji¹¹

Wśród najważniejszych metod prania brudnych pieniędzy występujących w fazie integracji znajdują się:

- blending¹²;
- kupno i sprzedaż dóbr trwałych o wysokiej cenie (nieruchomości, antyki, samochody, jachty, samoloty); w trakcie transakcji cena dobra zostaje oficjalnie

⁹ Podrozdział opracowany na podstawie: K. Wąsowski, *Materiały...*, op.cit., s. 31–32; J. Grzywacz, *Pranie...*, op.cit., s. 47–50.

¹⁰ W przypadku przelewów zagranicznych najbardziej popularne są przelewy za pomocą systemu SWIFT, ponieważ środki pojawiają się na zagranicznym rachunku natychmiast i w bardzo krótkim czasie może być dokonany kolejny przelew.

¹¹ Podrozdział opracowany na podstawie: J. Grzywacz, *Pranie...*, op.cit., s. 43–49.

¹² Patrz: podrozdział 3.1.

zaniżona, a różnicę przekazuje się nieoficjalnie; następnie dobro sprzedawane jest po cenie rynkowej, co daje legalny dochód;

- transakcje w imporcie i eksporcie polegające na zakupie dóbr tanich za granicą, a następnie nadawanie im wysokiej wartości w kraju;
- oferowanie i udzielanie kredytów na preferencyjnych warunkach legalnie funkcjonującym podmiotom;
- transakcje rodzinne – dokonywanie przelewów na podstawie darowizny, pożyczki lub zwrotu pożyczki;
- kupowanie biletów do gier i automatów w kasynach;
- *winning tocket* – odnalezienie wygranego w grze w totolotka i zaoferowanie większej kwoty niż ta wygrana;
- akredytywy – wypłacenie przez bank pieniędzy bez obowiązku sprawdzenia, czy i jaki artykuł został dostarczony kontrahentowi (następuje po dostarczeniu odpowiednich dokumentów).

Powyższe dowodzi, jak wiele jest metod prania brudnych pieniędzy i na jak wielu płaszczyznach ma ono miejsce. Zjawisko rośnie, straty Skarbu Państwa również, wobec czego istnieje konieczność podejmowania działań mających na celu ograniczenie, a w założeniu – wyeliminowanie tego procederu.

4. Metody przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy

Jak pokazano powyżej, kreatywność przestępców w zakresie prania brudnych pieniędzy nie ma granic, a sam proceder ma skalę międzynarodową. Wobec ogromnej miary omawianego przestępstwa gospodarczego sposoby przeciwdziałania mu muszą być inicjatywami ogólnonarodowymi. Wśród metod przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy wyróżnić można polskie regulacje prawne, regulacje Unii Europejskiej, a także regulacje o charakterze międzynarodowym. Można tu mówić o działaniach służb skarbowych, działaniach banków i instytucji finansowych, działaniach międzynarodowych służb dochodzeniowych, krajowych służb dochodzeniowych oraz działaniach międzynarodowych organizacji ustawodawczych. W niniejszym rozdziale skupię się na ich charakterystyce. Na wstępie warto zauważyć, że cały system przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy opiera się przede wszystkim na ustawodawstwie.

Na przestrzeni lat na terenie Rzeczypospolitej Polskiej wydano niżej wymienione regulacje prawne.

1. Zarządzenie nr 16/92 Prezesa NBP z dnia 01.10.1992 r. w sprawie zasad postępowania banków w razie ujawnienia okoliczności wskazujących na lokowanie

w banku środków pieniężnych lub innych wartości majątkowych pochodzących z przestępstwa lub mających z nimi związek oraz przy dokonywaniu wpłat gotówkowych przekraczających określoną kwotę¹³.

2. Zarządzenie nr C/2/I/94 Prezesa NBP z dnia 17.01.1994 r. w sprawie przeciwdziałania wykorzystywaniu działalności jednostek organizacyjnych NBP do wykonywania czynności mających na celu ukrycie pochodzenia środków pieniężnych z przestępstwa lub mających związek z przestępstwem¹⁴.
3. Ustawa z dnia 12.10.1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego oraz zmianie niektórych przepisów prawa karnego. Art. 5 §1 określił kryminalizację prania pieniędzy. Ustawa ta wprowadziła nowy typ przestępstwa, tj. pranie pieniędzy, polegające na wprowadzaniu do legalnego obrotu środków płatniczych, papierów wartościowych lub wartości dewizowych pochodzących ze zorganizowanej przestępczości. W zakres zorganizowanej przestępczości włączono obrót środkami odurzającymi lub psychotropowymi, fałszowanie pieniędzy, papierów wartościowych, wymuszanie okupu lub handel bronią. Sprawcy powyższych działań podlegają karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 5 lat¹⁵.
4. Ustawa z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe¹⁶. Art. 106 tej ustawy nałożył na banki obowiązek powiadamiania prokuratury, policji lub innych właściwych organów uprawnionych do prowadzenia postępowania przygotowawczego w razie uzasadnionego podejrzenia istnienia okoliczności, że dana działalność może być wykorzystywana do działalności przestępczej. W Prawie bankowym istnieje również zapis obligujący banki do prowadzenia rejestrów wpłat gotówkowych przekraczających określone kwoty oraz danych osobowych osób dokonujących wpłat, a także danych o właścicielach rachunków, na które wpłaty zostały dokonane.
5. Art. 299 Ustawy z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks karny¹⁷ doprecyzował zachowania sprawcze w praniu pieniędzy, szeroko zdefiniował *brudne pieniądze*¹⁸. Niezwykle ważną zmianą było wprowadzenie karalności za zachowania

¹³ Dz. Urz. NBP, Nr 9, poz. 20.

¹⁴ Zarządzenie wydane na podstawie art. 53 ust. 2 Ustawy z dnia 31.01.1989 r. o Narodowym Banku Polskim.

¹⁵ Ustawa z dnia 12.10.1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (Dz.U. nr 126, poz. 615).

¹⁶ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. nr 140, poz. 939).

¹⁷ Ustawa z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553).

¹⁸ Poprzez *brudne pieniądze* zaczęto rozumieć już nie tylko środki płatnicze, lecz także: papiery wartościowe, środki w obcej walucie, prawa majątkowe, nieruchomości, mienie ruchome – wszystko pochodzące z czynów przestępczych.

pracowników banków i innych instytucji finansowych polegające na różnych formach pomocnictwa w legalizacji brudnych pieniędzy.

6. Uchwała nr 4/98 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 30.06.1998 r.¹⁹ w sprawie trybu postępowania banków w przypadku prania pieniędzy oraz ustalenia wysokości kwoty i warunków prowadzenia rejestrów wpłat gotówkowych powyżej określonej kwoty oraz danych o osobach dokonujących wpłat i tych, na rzecz których wpłata została dokonana. **W uchwale tej określono limit kwoty wpłaty na 10 tys. euro, powyżej której prowadzony jest już rejestr wpłat.**
7. Ustawa z dn. 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł²⁰. **Ustawa ta była podwaliną do utworzenia stanowiska GIIF, tj. podstawowego organu w systemie zwalczania prania pieniędzy²¹.** Jego głównym zadaniem jest pozyskiwanie, a następnie gromadzenie, przechowywanie i analizowanie, od obecnych na rynku instytucji finansowych informacji o osobach podejrzanych o wprowadzanie do systemu finansowego jakichkolwiek środków, które mogłyby pochodzić z przestępstw lub nieujawnionych źródeł dochodu. Zadania dotyczą: badania przebiegu transakcji, o których GIIF został poinformowany, inicjowania procedur wstrzymywania transakcji podejrzanych (tzn. takich, których przedmiotem są wartości majątkowe pochodzące z nielegalnych źródeł), informowania uprawnionych organów o prawdopodobieństwie dokonania ww. transakcji, opracowywania i przekazywania uprawnionym organom dokumentów będących dowodem popełnienia przestępstwa, przeciwdziałania wykorzystywaniu polskiego obrotu finansowego do legalizacji dochodów pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, szkolenia pracowników instytucji obowiązanych w zakresie zadań na nich nałożonych, kontrolowania przestrzegania przepisów Ustawy oraz współpracy z zagranicznymi instytucjami działającymi w tej sprawie. Należy zaznaczyć, że istotnymi elementami oma-

¹⁹ Dziennik Urzędowy NBP nr 18 z dn. 05.08.1998 r.

²⁰ Ustawa z dnia 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzeniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu (Dz.U. nr 116, poz. 1216).

²¹ GIIF jest jednoosobowym organem instytucji rządowej odpowiedzialnym w sprawach zapobiegania wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych bądź nieujawnionych źródeł. Podlega Najwyższej Izbie Kontroli, której zobowiązany jest udostępniać informacje pozyskane w trakcie własnej działalności (określonej w Ustawie). Ustawa ta zobowiązała GIIF do współpracy z innymi instytucjami, a także nałożyła na niego obowiązek realizowania działań na rzecz innych podmiotów, takich jak instytucje obowiązane, policja, prokuratura oraz odpowiednie instytucje zagraniczne.

wianej ustawy są: art. 2, w którym wskazane zostały instytucje obowiązane²² oraz art. 8 i 9, gdzie określono zasady rejestracji i identyfikacji osób zlecających realizację transakcji podlegających rejestracji. Kolejne nowelizacje Ustawy wprowadziły np. czasowe uniemożliwienie korzystania za wszystkich środków zgromadzonych na rachunku. Podwyższeniu uległa kwota podejrzanych transakcji do 15 tys. euro, wydłużeniu uległ również okres przekazywania danych z rejestrów ewidencjonowanych operacji z 7 do 14 dni w przypadku transakcji określonych kwotowo lub w przypadku transakcji podejrzanych – niezwłocznie. Ponadto przepisy ustawy zobowiązały instytucje finansowe do opracowania i wdrożenia wewnętrznych procedur zapobiegających wprowadzeniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł. Z dniem 22.10.2009 r. ustawa otrzymała tytuł O przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu²³.

8. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2014 r., poz. 94 ze zm.).

Obszerny zbiór przywołanych aktów świadczy o tym, że po 1989 r. podjęto szeroko zakrojoną walkę z procederem prania pieniędzy. Przez ponad dwadzieścia lat mocno zmieniła się rzeczywistość, zwłaszcza jeśli chodzi o globalizację usług oraz pojawienie się i rozwój cyberprzestrzeni, a zatem nowych źródeł brudnych pieniędzy, stąd też nieustanne zmiany w obowiązującym prawie. Z najważniejszych zmian należy wspomnieć chociażby ostatnią (październik 2015 r.) podpisaną przez Prezydenta Andrzeja Dudę nowelizację Kodeksu karnego. Do czasu podpisania nowelizacji karze podlegały jedynie osoby biorące udział w procederze prania pieniędzy, nowelizacja zaś nakłada karę do 3 lat pozbawienia wolności już na osoby, które czynią przygotowania do tego przestępstwa.

Powyżej zaprezentowano polskie regulacje prawne służące przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy. Poza nimi wyróżnić należy jeszcze te międzynarodowe; są to:

- 1) 30.03.1961 r. – jednolita konwencja ONZ o środkach odurzających, którymi handel stanowi jedno ze źródeł uzyskiwania brudnych pieniędzy;
- 2) 21.02.1971 r. – konwencja ONZ o środkach psychotropowych;
- 3) 27.06.1980 r. – zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (80) 10 dotyczące przeciwdziałania transferom i ukrywaniu środków pochodzących z przestępstw;

²² Banki, domy maklerskie, oddziały banków zagranicznych, instytucje zajmujące się prowadzeniem gier losowych, fundusze inwestycyjne, zakłady ubezpieczeń, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, Poczta Polska.

²³ Dz.U. z 2009 r. nr 166, poz. 1317.

- nałożyły one na banki i inne instytucje finansowe obowiązek identyfikacji klientów w ramach tzw. programu *poznaj swojego klienta* (*know your client*);
- 4) 12.12.1988 r. – Deklaracja zaleceń dotyczących zapobiegania przestępczemu wykorzystaniu systemów bankowych do celów prania brudnych pieniędzy: obowiązek identyfikacji klientów i prowadzenie właściwej ich dokumentacji, współpraca z organami stojącymi na straży porządku prawnego, szkolenia personelu w zakresie rozpoznawania przypadków prania pieniędzy, a także przestrzeganie zasad właściwego rejestrowania zawieranych transakcji²⁴;
 - 5) 20.12.1988 r. – Konwencja Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi (Konwencja wiedeńska) – wprowadziła penalizację prania pieniędzy pochodzących z obrotu narkotykami oraz konfiskatę uzyskanych w ten sposób dochodów²⁵;
 - 6) lipiec 1989 r. – powołanie międzynarodowej organizacji Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF), a w szczególności opracowanie w 1990 r. raportu tzw. 40 zaleceń FATF, które określiły konieczność kryminalizacji procederu prania pieniędzy oraz współpracy różnych instytucji w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy;
 - 7) 08.11.1990 r. – Konwencja strasburska Rady Europy nr 141 dotycząca prania brudnych pieniędzy, ich ujawniania, zajmowania oraz konfiskaty;
 - 8) 10.06.1991 r. – Dyrektywa Rady 91//308/EWG w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy; nałożyła zarówno na komercyjne, jak i państwowe instytucje finansowe obowiązki dotyczące prowadzenia rejestru klientów dokonujących transakcji, których wartość przekraczała 15 tys. euro; zobligowała również do identyfikacji nowych klientów, podejrzanych o przeprowadzanie nielegalnych transakcji, wstrzymywania tych transakcji oraz przechowywania informacji o byłych klientach i ich transakcjach przez okres 5 lat²⁶;
 - 9) 12.12.2000 r. – Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej – nakazuje podejmowanie określonych działań w związku z przestępczością zorganizowaną, np. uznanie za przestępstwo oznaczonych czynów czy ustalenie warunków ekstradycji²⁷;

²⁴ B. Bieniek, *Pranie pieniędzy w prawie międzynarodowym, europejskim oraz polskim*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 58, za: M. Smolak, *Formy zwalczania procederu prania brudnych pieniędzy*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” nr 9(5), Warszawa 2013 r., s. 302.

²⁵ J. Grzywacz, *Pranie...*, op.cit., s. 161.

²⁶ J. Grzywacz, *Pranie...*, op.cit., s. 73.

²⁷ M. Smolak, *Formy...*, op.cit., s. 302.

- 10) 04.12.2001 r. – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/60/WE²⁸ w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy;
- 11) 26.10.2005 r. – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu – **zawierała szczegółowe przepisy dotyczące procedur identyfikacji klientów instytucji finansowych**²⁹;
- 12) 01.08.2006 r. – Dyrektywa Komisji 2006/70/WE ustanawiająca środki wykonawcze do dyrektywy 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do definicji osoby zajmującej eksponowane stanowisko polityczne, jak również w odniesieniu do technicznych kryteriów stosowania uproszczonych zasad należytej staranności wobec klienta oraz wyłączenia z uwagi na działalność finansową prowadzoną w sposób sporadyczny lub w bardzo ograniczonym zakresie;
- 13) 15.11.2006 r. – Rozporządzenie (WE) nr 1781/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji o zlecciodawcach, które towarzyszą przekazom pieniężnym;
- 14) 15.06.2009 r. – Rozporządzenie Rady (WE) nr 501/2009 wykonujące art. 2 ust. 3 Rozporządzenia (WE) nr 2580/2001 w sprawie szczególnych środków restrykcyjnych skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom mających na celu zwalczanie terroryzmu i uchylające decyzję 2009/62/WE;
- 15) 20.01.2014 r. – Rozporządzenie Rady zmieniające rozporządzenie (UE) nr 267/2012 w sprawie środków ograniczających wobec Iranu;
- 16) 20.05.2015 r. – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz Dyrektywę Komisji 2006/70/WE³⁰.

²⁸ http://www.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=025ebc40-536e-49eb-b-78e-cf20e-85e8289&groupId=764034, dostęp 24.01.2015.

²⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:0036:pl:PDF>, dostęp 24.01.2015.

³⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L0849&rid=1>, dostęp 07.11.2015.

5. Ocena metod przeciwdziałania praniu pieniędzy

Krótki przegląd ustawodawstwa w zakresie przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy pokazał, że podstawowe i najważniejsze według mnie metody zwalczania prania brudnych pieniędzy to przede wszystkim³¹:

- 1) rozszerzenie definicji brudnych pieniędzy³²,
- 2) kryminalizacja prania brudnych pieniędzy,
- 3) współpraca różnych instytucji w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy,
- 4) powołanie międzynarodowej organizacji Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF),
- 5) powołanie (i działanie) powołanego przez Radę Europy komitetu Moneyval³³,
- 6) powołanie Głównego Inspektora Informacji Finansowej,
- 7) wskazanie instytucji obowiązanych,
- 8) powiadamianie prokuratury, policji lub innych właściwych organów uprawnionych do prowadzenia postępowania przygotowawczego w razie uzasadnionego podejrzenia istnienia okoliczności, że dana działalność może być wykorzystywana do działalności przestępczej,
- 9) karanie osób czyniących przygotowania do procedury prania pieniędzy,
- 10) szkolenia różnych grup i instytucji w zakresie prania pieniędzy,
- 11) wprowadzenie w bankach i innych instytucjach finansowych procedur postępowania w związku z podejrzeniem prania brudnych pieniędzy,
- 12) wprowadzenie programu *Poznaj swojego klienta*,
- 13) szkolenia personelu w zakresie rozpoznawania przypadków prania pieniędzy oraz przestrzegania zasad właściwego rejestrowania zawieranych transakcji,
- 14) wprowadzenie karalności za zachowania pracowników banków i innych instytucji finansowych polegające na różnych formach pomocnictwa w legalizacji brudnych pieniędzy,
- 15) wprowadzenie systemów informatycznych monitorujących transakcje finansowe,
- 16) wprowadzenie limitu transakcji do 15 tys. euro,
- 17) określenie zasad rejestracji i identyfikacji osób zlecających realizację transakcji podlegających rejestracji,

³¹ Kryterium uporządkowania poniższych metod stanowi ich ranga – hierarchię rozpoczyna metoda moim zdaniem najważniejsza, bez której dalsze działania byłyby niemożliwe lub niezupełnie skuteczne.

³² Patrz: rozdział 3, przypis nr 18.

³³ Utworzony w 1997 r. Komitet Ekspertów ds. Oceny Systemów Zwalczania Procedury Prania Pieniędzy i Finansowania Terroryzmu podległy bezpośrednio Komitetowi Ministrów Rady Europy, http://www.strasburgre.msz.gov.pl/pl/o_re/monitoring/moneyval/, dostęp 8.11.2015.

- 18) prowadzenie rejestrów wpłat gotówkowych przekraczających określone kwoty oraz danych osobowych osób dokonujących wpłat, a także danych o właścicielach rachunków, na które wpłaty zostały dokonane,
- 19) przechowywanie dokumentacji dotyczącej transakcji i identyfikacji przez okres minimum 5 lat,
- 20) penalizacja prania pieniędzy pochodzących z obrotu narkotykami oraz konfiskata uzyskanych w ten sposób dochodów.

Odpowiedzi na pytanie, na ile są one skuteczne, posłuży poniższa ocena ww. metod (tabela 1).

Tabela 1. Ocena metod przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy

Lp.	Metoda	Mocne strony	Słabe strony
1	Rozszerzenie definicji brudnych pieniędzy	pociągnięcie do odpowiedzialności karnej nie tylko za pranie brudnych pieniędzy rozumianych jako <i>gotówka</i>, lecz także jako: <i>inne środki płatnicze, instrumenty finansowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości</i>	brak
2	Kryminalizacja prania brudnych pieniędzy	- możliwość walki z procederem prania brudnych pieniędzy - możliwość zastosowania kary pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat	brak
3	Penalizacja prania pieniędzy pochodzących z obrotu narkotykami	- możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej i wymierzenia przez sąd kary za obrót narkotykami - konfiskata dochodów pochodzących z ww. czynu	brak
4	Współpraca różnych instytucji w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy	- spójny zarówno krajowy, jak i międzynarodowy system walki z procederem prania brudnych pieniędzy - ograniczenie, utrudnienie możliwości prania brudnych pieniędzy	brak

Lp.	Metoda	Mocne strony	Słabe strony
5	Powołanie międzynarodowej organizacji Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF).	• zajmuje się wyłącznie procederem prania brudnych pieniędzy, nie skupia się na innych przestępstwach • bezpośredni dostęp do informacji o klientach z wielu krajów • organ międzynarodowy • ma na celu rozwój i promocję krajowych i międzynarodowych polityk dążących do zwalczania prania pieniędzy	• możliwe utrudnienia w dostępie do informacji o klientach instytucji finansowych z innych krajów
6	Działanie komitetu Moneyval powołanego przez Radę Europy	• niezależny mechanizm monitorujący 30 państw członkowskich • zobowiązanie państw członkowskich do wprowadzenia procedur zapobiegających praniu pieniędzy i kontrola ich realizacji • utrzymanie międzynarodowych standardów dla tych działań* • badania w zakresie nowych metod przeciwdziałania, pojawiających się nowych technik prania pieniędzy	brak
7	Powołanie Głównego Inspektora Informacji Finansowej	• szybki bezpośredni dostęp do informacji o krajowych klientach • możliwość niezwłocznego działania • analiza i ocena podejrzanych transakcji • możliwość wstrzymania transakcji lub blokady rachunku • wymiana informacji: współpraca z instytucjami obowiązującymi w zakresie podmiotów podejrzanych o dopuszczanie się prania brudnych pieniędzy • współpraca z instytucjami zagranicznymi • audytowanie banków i instytucji bankowych mające na celu ustalenie, czy wdrożone procedury są prawidłowo realizowane	• utrudniony dostęp do informacji o klientach z zagranicy • długa droga decyzyjna • trudność zorganizowania sprawnego systemu komunikacji między GIIF a bankami i instytucjami finansowymi

Lp.	Metoda	Mocne strony	Słabe strony
8	Obowiązek powiadamiania GILF, a także prokuratury, policji lub innych właściwych organów uprawnionych do prowadzenia postępowania przygotowawczego w razie uzasadnionego podejrzenia istnienia okoliczności, że dana działalność może być wykorzystywana do działalności przestępczej	- wymiana informacji, - ogólnokrajowa współpraca różnych jednostek i instytucji	zorganizowanie współpracy między ustawodawcami, organami ścigania, przedsiębiorcami, których działalności wykorzystuje się jako pralnie
9	Powołanie instytucji obowiązanych i nałożenie im obowiązku wprowadzenia wewnętrznych procedur służących przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy	- uniwersalny charakter procedur - określone wzory postępowania na wypadek podejrzenia prania brudnych pieniędzy	- nie mają one prawnego charakteru, doradzają zatem pewne zachowania, ale ich nie nakazują - mogą być niedopracowane, jeśli są niedostosowane do regulacji ustawy - nieprawidłowe wykonywanie zadań z powodu niedostatecznej znajomości procedur przez pracowników (brak kompetencji pracowników) - konieczność szczególnej organizacji pracy zapewniającej możliwość ciągłości w realizacji/zachowaniu procedur - niewystarczająca wiedza pracowników z zakresu przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy
10	Karanie osób czyniących przygotowania do procederu prania pieniędzy	- zwiększenie karalności za przestępstwo - możliwość zapobieżenia praniu pieniędzy	brak
11	Szkolenia różnych grup i instytucji w zakresie prania pieniędzy	- uświadomienie wagi przestępstwa - uwrażliwienie na problem	- koszty szkolenia pracowników - możliwa niechęć pracowników do szkoleń

Lp.	Metoda	Mocne strony	Słabe strony
12	Wprowadzenie w bankach i innych instytucjach finansowych procedur postępowania w związku z podejrzeniem prania brudnych pieniędzy	• spójne, jasno określone zasady • wykładnia postępowania dla pracowników	• niechęć pracowników do wdrażania kolejnych procedur • niezrozumienie przez pracowników wprowadzanych działań
13	Program <i>Poznaj swojego klienta</i>	• wielowymiarowe rozpoznanie krajowego podatnika • wstrzymanie transakcji lub możliwość blokady rachunku • znajomość klienta i osób z nim powiązanych	• koszty szkolenia pracowników • ograniczony dostęp do międzynarodowych informacji skarbowych • brak umiejętności typowania przez pracowników podejrzanych transakcji • brak czasu na typowanie transakcji podejrzanych
14	Szkolenia personelu z zakresu weryfikacji klientów i ich transakcji	• zdobycie wiedzy z zakresu postępowania w przypadku podejrzenia prania brudnych pieniędzy • możliwość wychwycenia podejrzanych transakcji/klientów, • wykwalifikowana, kompetentna kadra pracownicza	• wysokie koszty szkolenia pracowników
15	Kary dla pracowników banków i innych instytucji finansowych za pomocnictwo w legalizacji brudnych pieniędzy	• uszczelnienie systemu	brak
16	Wprowadzenie systemów informatycznych monitorujących transakcje finansowe	• nieustanna kontrola nad prowadzonymi operacjami finansowymi	• możliwość złamania zabezpieczeń systemów • błędy, awarie w systemie
17	Limit transakcji gotówkowych do 15 tys. euro (obowiązek rejestracji transakcji przekraczających tę kwotę)	• przyczynek do stworzenia systemu walki z praniem pieniędzy	• wymagane duże doświadczenie, wysokie kompetencje, zróżnicowana wiedza w zakresie nauk prawnych • możliwość wykonania przelewu lub wpłaty na kwotę przekraczającą limit w kilku transzach

Lp.	Metoda	Mocne strony	Słabe strony
18	Rejestracja i identyfikacja osób zlecających realizację transakcji podlegających rejestracji	• przyczynek do stworzenia systemu walki z praniem pieniędzy • możliwość szczególnej kontroli osób fizycznych i podmiotów instytucjonalnych podejrzanych o pranie brudnych pieniędzy • nieograniczony dostęp do danych • szybkie wyszukiwanie informacji • możliwość analizy i oceny ryzyka na podstawie prowadzonych rejestrów • udokumentowane transakcje	• wymagane duże doświadczenie, wysokie kompetencje, zróżnicowana wiedza w zakresie nauk prawnych
19	Prowadzenie rejestrów wpłat gotówkowych przekraczających określone kwoty oraz danych osobowych osób dokonujących wpłat, a także danych o właścicielach rachunków, na które wpłaty zostały dokonane	jw.	• niewyszkolona kadra pracowników • pomyłki w rejestrach transakcji • niedostateczny poziom rejestracji transakcji
20	Przechowywanie dokumentacji dotyczącej transakcji i identyfikacji przez okres minimum 5 lat	• bezpośredni długotrwały dostęp do informacji o kliencie instytucjonalnym i fizycznym	• błędy w rejestrach

* Rekomendacje FATF, Konwencja ONZ dot. Nielegalnego Handlu Narkotykami i Substancjami Psychotropowymi, Konwencja ONZ przeciwko Transnarodowej Przestępczości Zorganizowanej, Międzynarodowa Konwencja ONZ z 1999 r. o Zwalczaniu Finansowania Terroryzmu, Dyrektywa Parlamentu Europejskiego 2005/60/EC i Rady z 26 października 2005 w sprawie zapobiegania używaniu systemu finansowego w celu prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, a także Konwencja Rady Europy o Praniu, Ujawnianiu, Zajmowaniu i Konfiskacie Dochodów Pochodzących z Przestępstwa oraz o Finansowaniu Terroryzmu 1990 r., http://www.strasburgre.msz.gov.pl/pl/o_re/monitoring/moneyval/, dostęp 8.11.2015.

Źródło: opracowanie własne.

6. Podsumowanie

W tabeli 1 przedstawiłem własną hierarchię i ocenę (biorąc pod uwagę słabe i mocne punkty) wybranych – według mnie najistotniejszych i najważniejszych – metod przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy.

Zgodnie z zaproponowaną hierarchią dwa najważniejsze działania mające na celu znaczne ograniczenie przestępstw polegających na praniu brudnych pieniędzy

to rozszerzenie definicji i kryminalizacja prania pieniędzy, a zatem – w dalszej kolejności penalizacja prania pieniędzy pochodzących z obrotu narkotykami. W chwili obecnej do przestępstwa określanego mianem pranie pieniędzy zalicza się więcej działań zmierzających do wprowadzenia do legalnego obrotu pieniędzy itp. uzyskanych z nielegalnych źródeł niż w momencie pierwszego użycia pojęcia, kiedy odnosiło się ono do nielegalnych zysków zdobywanych z produkcji, sprzedaży i przemytu alkoholu. Dzisiaj w definicji prania pieniędzy mieszczą się dochody uzyskane z szeroko rozumianej działalności przestępczej, np. z handlu narkotykami.

Klasyfikacja działań definiowanych jako pranie pieniędzy to podstawa, jeśli chodzi o wypracowanie trwałego i skutecznego systemu walki z tym przestępstwem gospodarczym. Podejmując działania, organizacje zarówno międzynarodowe, jak i krajowe instytucje obowiązane, muszą dokładnie wiedzieć, z czym walczą. Proceder prania brudnych pieniędzy bez wątpienia będzie się rozwijał, rozciągał na nowe gałęzie rynku, usługi³⁴, co jest nieuchronne i związane z dynamiką zmian współczesnego świata. W związku z tym nie można ograniczać się jedynie do działań krajowych czy w ramach jednej instytucji. Niezbędna jest współpraca między państwami, a także – w granicach kraju – między instytucjami. Ponieważ pranie pieniędzy jest przestępstwem międzynarodowym, międzynarodowy charakter musi mieć system przeciwdziałania temu procederowi. Państwa powinny zgodnie realizować dyrektywy, zarządzenia i procedury wydawane w celu przeciwdziałania ww. przestępstwu gospodarczemu, co w chwili obecnej się dokonuje. Ważną zmianą w tym zakresie jest nowelizacja z października 2015 r., dzięki której Polska dostosowała się do zaleceń Rady Europy, a mianowicie objęła karami nie tylko sam udział osób w procederze prania pieniędzy, lecz także już i przygotowanie do tego przestępstwa. Dzięki temu przestępstwo może być wykryte jeszcze przed jego zaistnieniem, jak również może zostać ograniczone, ukarane zostaną bowiem osoby, które w przyszłości same mogą dopuszczać się takiego przestępstwa.

Realizacja dyrektyw międzynarodowych przekłada się na to, że w obrębie danego państwa wprowadza się określone sposoby przeciwdziałania – trudno wyobrazić sobie wewnętrzną (krajową) walkę bez GIIF czy instytucji obowiązanych.

Państwa powinny też nieustannie szkolić i doskonalić różne grupy pracowników w zakresie przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy. Za ważną uważam Decyzję nr 199 Komendanta Głównego Policji z dn. 23 maja 2014 r. w sprawie programu

³⁴ Warto tu wspomnieć chociażby o włączeniu podmiotów świadczących usługi pocztowe do szeregu instytucji zobowiązanych. Więcej na ten temat w artykule P. Sobocińskiego i L. Więcaszek-Kuczyńskiej pt. *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy przez operatorów świadczących usługi pocztowe – aspekty wybrane*, w: *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe wobec wyzwań współczesnego świata*, red. W. Kitler, M. Marszałek, AON, Warszawa 2014, s. 260–274.

nauczania na kursie specjalistycznym z zakresu przeciwdziałania praniu pieniędzy i zwalczania tego procederu, skierowanym do policjantów Centralnego Biura Śledczego KGP realizujących zadania związane z przestępczością kryminalną i narkotykową³⁵. W programie szkolenia zawarto ważny blok tematyczny dotyczący metod działania sprawców, dzięki któremu uczestnicy szkolenia zdobywają bieżącą wiedzę na temat nowych form procederu. Po odbyciu takiego szkolenia – zgodnie z programem – słuchacze będą znać metody pracy operacyjnej przydatne w zwalczaniu przestępstwa, a także będą potrafili dobrać właściwą metodę pracy operacyjnej do jego formy. Szkolenia policjantów w tym zakresie są obiecujące, dlatego warto byłoby organizować szkolenia dotyczące prania pieniędzy w jednostkach, w których istnieje taka potrzeba. Tutaj niewątpliwie należałoby wzmocnić praktykę szkoleniową w bankach. Chociaż funkcjonują tam swoiste procedury, program *Poznaj swojego klienta*, wprowadzane są systemy informatyczne, to jednak są one niewystarczające. Szkolenia pracowników natomiast nie spełniają swojej funkcji, o czym świadczą wyniki ankiety przeprowadzonej przez E. Gołębiewską³⁶. Badanie wykazało, że pracownicy banku nie zdają sobie sprawy z powagi przestępstwa. Już brak zainteresowania prowadzonym badaniem sugeruje, jak bardzo problem prania pieniędzy jest odległy dla pracowników banku. Jak pisze badaczka: „Ankiety z prośbą o wypełnienie rozesłano drogą elektroniczną do 625 pracowników banków... Badanie trwało od 1 kwietnia do 30 czerwca 2013 roku. Zwrotnie otrzymano 141 kwestionariuszy (22,6%)”³⁷. Jak widać, pracownicy banków nie zdają sobie sprawy, że problem ich dotyczy. W związku z tym należy podjąć niezwłoczne działania w celu ich uświadomienia, a w tym przydatne będą zaawansowane szkolenia. Zapisy prawne są podstawą wszelkich działań, ale realizacja to przede wszystkim świadomi, zaangażowani, czujni i odpowiednio przeszkoleni ludzie. Wyszukoleni pracownicy, odpowiednie systemy informatyczne, program *Poznaj swojego klienta*, limity transakcji, kontrola transakcji itd. – to wszystko razem może stworzyć skuteczny system przeciwdziałania praniu pieniędzy.

Zebrane i ocenione w tabeli 1 metody prania brudnych pieniędzy, proponowane przez przywołane ustawodawstwo, niewątpliwie są skuteczne i służą przeciwdziałaniu temu procederowi, natomiast wymagają nieustannego doskonalenia – większość z nich ma poza plusami także minusy. Moim zdaniem, nie można jednoznacznie określić, jakie działania mają najwyższą efektywność w przeciwdziałaniu temu

³⁵ http://edziennik.policja.gov.pl/DU_KGP/2014/40/akt.pdf, dostęp 8.11.2015.

³⁶ E. Gołębiewska, *Pranie pieniędzy. Aspekty etyczne w systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Difin, Warszawa 2014.

³⁷ Ibidem, s. 139.

procederowi, gdyż – jak wcześniej nadmieniałem – w chwili obecnej musi to być działanie skoordynowane zarówno w czasie, jak i miejscu na wszystkich płaszczyznach, a mianowicie: prawnej, organizacyjnej, proceduralnej oraz szkoleniowej w odniesieniu do pracowników. Trzeba podkreślić, że ustawodawstwo w przypadku omawianego zagrożenia nie jest wystarczające – ważne jest tu prawidłowe wdrażanie zaleceń i staranne przestrzeganie procedur przez pracowników banków i innych instytucji finansowych. Bez ustawodawstwa wprowadzenie jakichkolwiek procedur byłoby niemożliwe. Do prawidłowego realizowania procedur danych przez ustawodawstwo niezbędne jest szkolenie pracowników z zakresu metod przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy, rozpoznawania podejrzanych transakcji bądź klientów, prowadzenia rejestrów transakcji itp., a ostatecznie – kontrola nad wszystkimi bankami i instytucjami finansowymi sprawowana przez GIIF. Myślę, że w szerszym zakresie można mówić o *piramidzie kontroli*, na której szczycie stoi właśnie GIIF kontrolujący banki i instytucje finansowe pod względem wypełniania i przestrzegania określonych ustawodawstwem procedur.

Jak udowodniłem, działania zwalczające proceder prania brudnych pieniędzy muszą przebiegać na wielu płaszczyznach, zakładać współpracę różnych instytucji nie tylko państwowych, lecz także międzynarodowych, co wynika ze światowego charakteru omawianego przestępstwa gospodarczego. Bez współpracy międzynarodowej walka z procederem prania brudnych pieniędzy może okazać się nieskuteczna. Jedynie spójna współpraca wielu instytucji i jednostek może być gwarantem skuteczności.

Należy również pamiętać, że w dobie nieustannego postępu, rozwoju sieci teleinformatycznych kreatywność przestępców gospodarczych rozwija się. Istnieje więcej możliwości wykorzystania chociażby Internetu do prowadzenia podejrzanej działalności. W związku z powyższym trudnością może okazać się wypracowanie skutecznych metod walki z procederem będącym tematem niniejszego artykułu. Jednostki działające na rzecz zwalczania prania brudnych pieniędzy powinny patrzeć perspektywicznie, gdyż możliwości popełnienia przestępstwa nieustannie się zwiększają. W związku z powyższym myślę, że nie można ograniczać się do metod już istniejących, a nieustannie szukać nowych rozwiązań, nowych możliwości przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy.

Bibliografia

Publikacje

1. Gołębiewska E., *Pranie pieniędzy. Aspekty etyczne w systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Difin, Warszawa 2014.
2. Grzywacz J., *Pranie brudnych pieniędzy: metody, raje podatkowe, zwalczanie*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
3. Smolak M., *Formy zwalczania procederu prania brudnych pieniędzy*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2013, nr 9(5), s. 302.
4. Sobociński P., Więcaszek-Kuczyńska L., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy przez operatorów świadczących usługi pocztowe – aspekty wybrane*, w: *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe wobec wyzwań współczesnego świata*, red. W. Kitler, M. Marszałek, AON, Warszawa 2014, s. 260–274.
5. Wąsowski K., *Pranie brudnych pieniędzy*, „Materiały i Studia NBP” 2001, nr 121.
6. Wójcik J., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Zakamycze, Kraków 2004.

Źródła internetowe

1. http://edziennik.policja.gov.pl/DU_KGP/2014/40/akt.pdf, dostęp 8.11.2015.
2. <http://www.abw.gov.pl/pl/wolnytekst/69,dok.html>, dostęp 11.04.2015.
3. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L0849&rid=1>, dostęp 07.11.2015.
4. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:0036:pl:PDF>, dostęp 24.01.2015.
5. http://www.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=025ebc40-536e-49eb-b-78e-cf20e85e8289&groupId=764034, dostęp 24.01.2015.
6. http://www.strasburgre.msz.gov.pl/pl/o_re/monitoring/moneyval/, dostęp 8.11.2015.
7. Raport *Pranie Pieniędzy*, Chmielniak Adwokaci we współpracy z Kroll Ontrack, http://bialekolnierzyki.com.pl/wp-content/uploads/2014/12/Pranie_Pieniedzy_RAPORT_2014.pdf, dostęp 11.04.2015.

Przepisy prawne

1. Dyrektywa Komisji 2006/70/WE z dnia 01.08.2006r. ustanawiająca środki wykonawcze do Dyrektywy 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do definicji osoby zajmującej eksponowane stanowisko polityczne, jak również w odniesieniu do technicznych kryteriów stosowania uproszczonych zasad należytej staranności wobec klienta oraz wyłączenia z uwagi na działalność finansową prowadzoną w sposób sporadyczny lub w bardzo ograniczonym zakresie.
2. Rozporządzenie (WE) nr 1781/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15.11.2006r. w sprawie informacji o zleceńodawcach, które towarzyszą przekazom pieniężnym.
3. Rozporządzenie Rady (WE) nr 501/2009 z dnia 15.06.2009r. wykonujące art. 2 ust. 3 Rozporządzenia (WE) nr 2580/2001 w sprawie szczególnych środków restrykcyjnych skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom mających na celu zwalczanie terroryzmu i uchylające decyzję 2009/62/WE.
4. Rozporządzenie Rady z dnia 20.01.2014r. zmieniające Rozporządzenie (UE) nr 267/2012 w sprawie środków ograniczających wobec Iranu.
5. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20.05.2015r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz Dyrektywę Komisji 2006/70/WE.
6. Ustawa z dnia 16.11.2000r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł (Dz.U. nr 116, poz. 1216) – wersja archiwalna.
7. Ustawa z dnia 25.06.2009r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 166, poz. 1317) – akt archiwalny.
8. Ustawa z dnia 12.10.1994r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (Dz.U. nr 126, poz. 615) – akt archiwalny.
9. Ustawa z dnia 29.08.1997r. – Prawo bankowe (Dz.U. nr 140, poz. 939) – wersja archiwalna.
10. Ustawa z dnia 06.06.1997r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553 ze zm.) – akt obowiązujący.
11. Ustawa z dnia 16.11.2000r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz.U. z 2014r., poz. 455) – akt obowiązujący.
12. Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2014r., poz. 94 ze zm.).

13. Dyrektywa Komisji 2006/70/WE z dnia 01.08.2006.
14. Dziennik Urzędowy NBP, nr 18 z dnia 05.08.1998.
15. Zarządzenie wydane na podstawie art. 53 ust. 2 Ustawy z dnia 31.01.1989 r. o Narodowym Banku Polskim.

Assessment of methods to counteract money laundering

Summary

The article entitled *Assessment of Methods to Counteract Money Laundering* is devoted to the analysis and critical assessment of the methods of fighting one of the most important business crimes of the contemporary world, i.e. money laundering. The article consists of four parts, introduction and summary. The introduction includes some lead-in issues. The first chapter briefly discusses the historical aspects of money laundering as well as the idea of this illegal practice. The second chapter, which is divided into three sub-chapter preceded by an introduction explaining the division into subsequent sub-chapters), outlines money laundering methods described in the literature focusing of their most important characteristics. The third chapter discusses the methods of counteracting money laundering. The fourth chapter is an analytical part of the article– it assesses the aforementioned methods resulting from legal regulations discussed in the third chapter. The assessment of methods of counteracting money laundering is made on two planes (presented in a table) indicating strong as well as weak points of all the methods. In the same chapter there are conclusions formulated on the basis of the table content. Chapter five summarises the article, which indicates that the process of counteracting money laundering is complex and it cannot be confined to single-time actions. The author claims that only long term activities pursued in cooperation of different organisations, including international activities will give rise to the limitation of this illegal practice.

Keywords: money laundering, methods of counteracting, assessment of methods, business crime, legal regulations
